

РАДОВАН М. МАРИНКОВИЋ

ПРОТОКОЛИ УМРЛИХ О СТРАДАЊИМА У БОРБАМА ОКО ЧАЧКА У ОКТОБРУ/НОВЕМБРУ 1915. ГОДИНЕ

Радован М. Маринковић
СЦГ 32000 Чачак
Радиш Поштића 8

UDK: 949.711

У другој половини октобра (по старом календару) 1915. године око Чачка вођени су жестоки борбени окршаји између српске војске (бранилаца) и аустро-угарских јединица (нападача). Нажалост, они још увек нису свестраније расветљени. Посебно борбе вођене венцем планине Јелице – од Парменца, преко Придворице, Јездине, Зеока, Граба, Трнаве, Горачића... све до Каоне.

Најжешћи окршаји били су 20. и 21. октобра (по старом календару)¹ у ширем захвату Белог брда на планини Јелици изнад Придворице, Јездине и Зеока. Тај положај, релативно добро уређен (ровови, траншеје), бранили су трећепозивци Ужичке војске. Доста их је и погинуло, види се из протокола умрлих Треће чачанске парохије (манастир Ваведење), са подацима које је у рубрику „узрок смрти“ и „напомене“ уписао свештеник Велимир Јов. Белопавловић. Цивилне жртве унели су у протоколе умрлих и Белопавловић и свештеници црква у драгачевским Горачићима и Каони.

Неке погибалце помињу и епитафи на гробљашима и крајпуташима. Подизани су поред путева, на гробљима, а у Горачићима (Драгачево) и на породичним имањима.

1. Најпотпунији подаци о борбама на планини Јелици, посебно на Белом брду, могу се наћи у зборнику докумената *Велики рат Србије за ослобођење и уједињење Срба, Хрватиа и Словенаца*, XI, 1915. године, трећи период – *Опшће одсјујање српске војске, Прва фаза – Одсјујање главне снаге на западну и Јужну Мораву*, Београд, 1927, стр. 6, 8, 78, 117-120, 125, 142-144, 148, 164, 205-207, 233, 268-269, 289.

Аутор овог рада ишчитавао је протоколе умрлих у Чачку, Парменцу, Горачићима и Каони² и споменике (крајпуташе и гробљаше) у селима која су била попришта ових бојева у захвату планине Јелице и, ево, публикује податке до којих је дошао, свестан, наравно, да они нису потпуни, ни до краја прецизни.

ЦИВИЛНЕ ЖРТВЕ

Ево шта су свештеници уносили у протоколе умрлих:

Косана (стара пет година), кћерка Бранислава Мијаиловића из Придворице (чачанске), преминула је „од страха услед борбе од пуцњаве“ 20. октобра.

Милија Јовановић (60) из Риђага, „пре поноћи погинуо“ 20. октобра.

Милунка (три године), кћи Велимира Полуге из Парменца, „погинула од пушчаног зрна кроз трбух, услед борбе“, 21. октобра.

Милан Делебногић (20) из Риђага, „добеглица из Крајева из Босне – Сарајево“, „погинуо од пушч[аног] зрна“ пре подне 21. октобра.

Владимир Јосиповић-Пауновић (60) из Парменца, „погинуо од пушчаног зрна од Аустријанаца“ пре подне 21. октобра.³

Стеван Чоланић (54), родом из Ојковице, досељеник у Лозницу, погинуо је „пред кућом од ране из пушке“ 20. октобра.

Љубица (23), супруга Милутина Мишовића из Кулиноваца, „од бајонета непријатељског повређена“, „аустро-угарски војници покушали да је обешчасте и пошто нису успели бајонетом су је пробали од чега је умрла у болници“ (у Чачку) 24. октобра.

Милорад Ружичић (54) из Атенице, „нађен у потоку у селу Горачићу“, страдао „од пушчане ране“. Овај Ружичић није сам погинуо. Наиме, у Горачићима, пошто су похватани, одведени у планину Јелицу и побијени су још неки људи. Свештеник у Горачићима Арсеније Ћендић унео је у протокол умрлих овакав запис: „24 октобра 1915 [године] при наступању Аустриске војске преко Горачића ову тројицу [су] од кућа одвели у планину Јелицу... и за њих нису знали [чланови њихових породица] до 21 фебруара [1]916 [године], па су их случајно чобани нашли којима је још била позната лица и одећа“.

2. После Другог светског рата матичне књиге (протоколи) узети су из цркава. Они се чувају у Скупштини општине Чачак и месним канцеларијама у Парменцу (општина Чачак), Горачићима и Каони (општина Лучани).

3. Пауновићи више не користе презиме Јосиповић.

Свештеник Ђендић додаје:

Вељко Станковић (58), „одведен 24. октобра“ 1915. „при наступању Аустриске војске [и] убијен у планини Јелици“, сахрањен 22. фебруара 1916.

Ово је записао и поред имена Петра Станковића (38) и Обрада Ружичића (46). Нешто касније и за Уроша Ружичића (48), за чију погибију поп није знао када је сачињавао прву белешку.

Са њима је убијен и Милорад Ружичић, одсељеник из Горачића у Атеницу.

По казивању Илије Главоњића из Горачића, који је све ове људе познавао, они су припити изашли пред окупаторску војску, ухваћени су, одведени у планину Јелицу и стрељани. Били су припадници Радикалне странке, па се говорило да су њихово уморство „наместили“ неки њихови страначки противници.⁴

Арсеније Ђендић уписао је у протокол умрлих податке о још неким погибалцима, а припадали су његовој парохији у драгачевским Горачићима:

Секула Бешевић (48) из Губереваца „погинуо [је] у Пекчаници од Аустријанаца“, „убили га комити аустријски у бекству“⁵ 20. октобра.

Обрен Чубрић (55) из Горачића „при наступању Аустриске војске убијен из пушке“ 17. октобра.

Аврам Чубрић (62) из Горачића је „убијен из пушке од Аустриске војске“ 22. октобра.

Мијојла (48), супруга Велимира Ковачевића из Горачића, је „убијена при наступању Аустриске војске“ 22. октобра.

На споменику Авраму Чубрићу пише да је био стар 70 година.

Поред ове Мијојле Ковачевић, помињу се, као погибалци, још две Мијојле: једна удата Вујовић, којој постоји споменик,⁶ али и девојчица, такође из рода Вујовић у Горачићима. Ни једне од ове две Мијојле Вујовић нема у протоколима умрлих цркве у Горачићима.⁷

4. Казивање Илије Главоњића из Горачића аутору овог рада.

5. Ова белешка је нејасна, посебно одредница „комити аустријски“. Да ли су то сарадници окупатора, којих је, иначе, било?

6. О тој Мијојли и другој Мијојли, такође Вујовић, али девојчици, аутору овог рада причали су, не само Борисав Главоњић (њихов сусед) и Илија Главоњић. Прича о погибији те девојчице и данас се памти у Расовцу, засеоку Горачића, посебно у оном роду кога сви зову Маћани (досељеници из Маћа у Моравичком Старом Влаху). То су иначе, Васиљевићи.

7. По свој прилици, у тешким ратним временима, свештеници су податке о онима које су опојали бележили у своје посебне тевтере, па их, потом, преносили у протоколе умрлих. Неке су заборавили да унесу у књигу умрлих.

Неке погибије нису расветљене.

Свештеник Ђендић је, примерице, у протокол умрлих записао: „Некакав зликовац убацио [је] бомбу у кућу па је убио“ Јелену (52), супругу Тиосава Јаковљевића из Горачића 6. новембра. Јаковљевић је био истакнути радикалац, па се овај злочин убраја у политичке – бомба противника била је управо њему намењена.⁸

Окупаторске власти обесиле су 30. децембра 1915. године у Гучи, као средишту среза драгачевског, неке Драгачевце. Међу њима из Ђендићеве парохије и Милоша Цогољевића (45) и Милојка Грујичића (23). У рубрици „узрок смрти“ пише: „Ова су двојица обешени што су као ајдуци нападали своје српске домовине“. Очито, ради се о пљачкашима, али у њиховим Губеревцима памте се и другачије приче – да су и ова уморства последица политичких страначких међусобица. Ко зна? Бог зна. Али, мора се веровати честитом свештенојереју Арсенију Ђендићу, који ће, касније, тамновати у аустро-угарским казаматима у Мађарској.⁹

У протоколима умрлих цркве у Каони свештеници су (најпре Урош Оцокољић, који је 1916. године интерниран у Нежидар) осведочили страдање мештана:

Милош Зечевећ (60) из Милатовића „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Љубомир Велисављевић (39) из Доњег Дубца „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Павле Радичевећ (56) из Каоне „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Светомир Терзић (25) из Властељица „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Анка Марковић из Властељица „убијена од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Владимир Бијорац (56) из Властељица „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Илија Капларевић (48) из Милатовића „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

8. Казивања аутору овог рада Илије Главоњића и Витомира Трашевића из Горачића.

9. Окупатори су 1916. године интернирали у логор Нежидер у Мађарској три свештеника из Драгачева: Арсенија Ђендића (из Губереваца), пароха цркве у Горачићима, Уроша Оцокољића, пароха цркве у Каони, и Неофита Симића, свештеника у Гучи. Разлог интернације: приписивано им је да су чланови (или симпатизери) Радикалне странке Николе Пашића. Ђендић је, уистину, то и био.

Здравко Капларевић (50) из Милатовића „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Светозар Шолајић (48) из Милатовића „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Ивко Корићанац (50) из Каоне „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Љубо Пајовић (56) из Каоне „убијен од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Велика Пајовић (30) из Каоне „убијена од Аустроугарских војника“ 26. октобра 1915.

Неки грађани су страцали, касније, „због сумње да су крали новац“ како су уписали свештеници:

Маријана Стевановић из Горњег Дубца, стара 32 године, 7. марта 1916.

Миљка Рудинац (45) из Горњег Дубца, 7. марта 1916.

Војислав Радичевић (31) из Каоне, 7. марта 1916.

Јово Тадић из Доњег Дубца, стар 40 година, обешен је у Гучи 26. децембра 1915.

У необјављеним записима Војимира Капларевића из Милатовића, налази се и податак (кога нема у протоколима умрлих цркве у Каони) да су непријатељски војници одвели у Гучу и обесили 30. децембра 1915. године: Миленка Вукићевића, Мекрану Вукићевић и Владету Гогића из Милатовића, а Милан, син Миленка Вукићевића, интерниран је у неки логор, у коме је умро.

У Вранићима код Чачка умрла је 22. октобра 1915. Перса Лучић пошто је „нехотично рањена при борби Ауст[ријанаца] и Срба“.

У Чачку су обешени неки Студеничани.

Вешања ће бити и касније. Рецимо, 29. фебруара 1916. године обешен је Живота Радовић (39), земљорадник из Љубића. У протокол умрлих уписано је: „Обешен на вешала пресудом Gericht des K.u.K. Kreiscommandos grü. Milanovac“, где је пресуда извршена.

Касније, 14/27. фебруара 1917. у Милићевцима је Радомир Вуловић (23) „стрељан због оружја пресудом К. у К. војне власти“.

ПОГИНУЛИ ВОЈНИЦИ

У току борби у Придворици и Јездини погинуло је доста српских војника, припадника Ужичке војске.

Опевао их је (опојао) 16. марта 1916. године свештеник Треће чачанске парохије (манастир Ваведење) Велимир Јов. Белопавловић. У протокол умрлих¹⁰ о њима је уписао податке до којих је дошао:

Андрија Илић (48), војник, обвезник трећег позива из среза по-савског, округа подринског, „умро у кући Светозара Вуловића у Јездини“ 23. октобра.

Војин Николић (48) из Горобиља, округ ужички, војник трећег позива, „погинуо у борби“ 20. октобра увече и сахрањен „испод куће Мине Јовановића десно под путем“ у Придворици.

Ђорђе Мирић (45) из села Губин До, округ ужички, војник трећег позива, „погинуо у борби“ у Придворици 20. октобра, „сахрањен испод шептелије у „Сарвановини“ у пољу више куће Миће Вуловића под путем десно“ у Придворици.

Коста Милекић (45) из Јабланице, срез златиборски, округ ужички, војник трећег позива, погинуо 20. октобра увече, сахрањен 24. октобра у Сарвановини, „десно под путем“, у Придворици.

У један гроб „над путем ариљским, у воћњаку до Јакова Вучићевића воћњака у Придворици“ сахрањени су под бројевима 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226 и 227:

Миладин Јовановић, каплар из Доброселице, срез златиборски, трећепозивац Четвртог пука,

Бранко Жиловић из Чајетине, срез златиборски,

Милан Милекић из Мокре Горе, срез златиборски, војник у Трећем батаљону,

Коста Урошевић, војник из Мокре Горе,

Неидентификовани војник из Пете чете Другог батаљона,

Миленко Грујичић из Мокре Горе,

Миле Тошић из Мокре Горе,

Милосав Јовановић из Чајетине,

Богосав Милекић из Аништа, и

Мијаило Ђировић из Аништа.

Сви су били трећепозивци, сељаци, војници. Сахрањени су на месту погибије. Свештеник Белопавловић опојао их је 16. марта 1916. године „у присуству кмета Мијаила Ковачевића из Придворице“.

10. Ваведење је тада било парохијска црква. Данас је манастир, али има и своју парохију. Парох је био свештеник Белопавловић из Чачка. Овај протокол умрлих чува се у Месној канцеларији у Парменцу. Ваведењској парохији тада су припадала села: Придворица, Бељина, Риђаге, Парменац, Паковраће и Међувршје.

Неки погинули војници сахрањивани су појединачно:

Јеврем Н., „трећи позив из Беле Реке у срезу златиборском“, „погинуо од 20 и 21 - 1915. год. од увече на имању Мих[аила] Поповића“ у Радовини, „погинуо у рату у борби“; сахрањен је 24. октобра „у њиви испод куће Михаила Поповића до потока“ у Придворици.

Наредник Василије-Васо из ужичког округа, „умро као рањен у кући Благоја Милинковића из Придворице“, „погинуо у рату од куршума“, „сахрањен под шумом Неша Маркићевића уз забран“.

Неидентификовани трећепозивац, „погинуо у рату у селу Придворици“ у ливади Јанковини, „више забрана пок[ојног] Неша Маркићевића“; „сахрањен у забрану Јанковина, ниже њиве источно од села Ртара“, „при врху Широке букве“, планина Јелица, „на коси до пута селског“.

Тијосав Турудић из Мокре Горе, срез златиборски, округ ужички, „погинуо у борби“ од 20 и 21 октобра... увече“; сахрањен „на коси план[ине] Јелице... у селу Придворици на путу код „Кадине букве“ на раскрсници“.

Неидентификовани трећепозивац из округа ужичког, „погинуо у борби“ на Белом брду у Придворици „од 20 или 21 окт[обра] 1915 г[одине] од увече“; сахрањен 24. октобра „планина Јелица венац звано „Бело брдо“ до пута селског – граница среза трнав[ског] и драгачев[ског] у ливади Влад.Станковића из Придворице“. Опелу овом трећепозивцу присуствовали су кмет Мијаило Ковачевић, Благоје Милинковић и Милан Вуловић из Придворице.¹¹

После завршетка Првог светског рата породице су посмртне остатке погинулих војника преносиле у родна села. Кости неких похрањене су 1934. године на Чачанском гробљу у заједничку гробницу свих војника који су погинули или умрли у Чачку и околини од 1914. до 1919, свеједно да ли су били припадници српске војске или противничких армија.

*

* *

На примерима података из протокола умрлих цркава у Чачку, Горачићима и Каони и манастира Ваведења у Паковраћу уочава се да неки догађаји из Првог светског рата, посебно из октобра-новембра

11. Казивања Тихомира-Татомира Маринковића из Придворице, учесника у Првом светском рату.

1915. године, нису свеобухватније расветљени. Те матице и споменици погибалцима – и цивилима и војницима – погибије недвосмислено потврђују. Историчари и хроничари свакако не могу да их заобиђу.

Прилог 1.

ЈУНАК МАЈКА

Чланови неких породица су првих ратних година трагично настрадали. Прота Милисав Д. Протић Гучанин забележио је (и објавио у књизи „Драгачево и његови славни синови“, Ниш, 1940) и овакву судбину мајке:

„Пет синова отаџбини одгајила је Станојла са својим мужем Радичом Радичевићем, које је опремила и испратила у рат. Отишли су најстарији Павле па за њим Марко, капетан I кл[асе], за њим Милоје инжењер и капетан II кл[асе], за овим Василије, учитељ у Мрсаћу и Трстенику и најзад најмлађи Радош. И од њих петорице за бојишта вратио се кући кајстарији Павле на боловање да вида ране а остала четворица пали су славно и храбро и то: први је пао Марко, па онда средњи и најмлађи једног истог дана – Милоје на Шапцу а Радош на Жаркову. – Учитељ Василије од великих ратних напора и последица умро је у Трстенику. Мајка није била те среће да јој Павле запали свећу. Године 1915 октобра 27, Аустријанци су убили и њега у Каони, прву и последњу наду Станојлину.

Дошла је Станојла са пет свећа и пет панаија, прича старина поп Урош [Оцокољић], да прекади подушје синовима. Поређала пет чаша укуване пшенице и извадила пет свећа. Руке јој дрхте и дајући свећу по свећу вели:

– Упали ми, попо, ову свећу за Павла, ову за Марка, ову за Милоја, ову за Василија, а ову за Радоша.

Док је поп Урош читао панаије, Станојла је уздисала и до земље кланала се крстећи се и молећи се Богу. Оно што је за дивљење и пример јунаштва, вели поп Урош, Станојла је попут Југовића мајке „и ту мајка тврда срца била, и од себе сузу не пустила...“

Хроничар Милоје Радичевић, у књизи „Кућа у Шевару“ (Чачак, 1975), осведочио је: „Гледају чудну поворку непријатељски војници окупљени око каонске цркве. И би им хладно око срца: не могу они никад поробити овај народ...“

Овај Милоје Радичевић потомак је старијег Милоја, који је рођен у Каони 1886. године; био је грађевински инжењер, учествовао је у балкан-

ском и Првом светском рату, у коме је погинуо, не код Шапца, како пише Протић, већ на Космају 1914. Био је сарадник „Радничких новина“, листа „Социјалист“ и часописа „Социјалист“. Преводио је са руског језика (Чернишевског и Горког). Иза њега је остао дневник, који није објављен.

Прилог 2.

ЕПИТАФИ НА СПОМЕНИЦИМА ПОГИБАЛЦИМА

Крајпуташа и гробљаша сведоче о борбама, и погибијама, у октобру (по старом календару) 1915. године у чачанском крају. Помињу борбе о којима се мало зна.

На Палибрчком гробу, у засеоку Главинићи, у селу Рокцима (Моравички стари Влах), Невенка Бојовић, етнолог из Чачка, исписала је епитафе са два крајпуташа:

„О путниче мили роде ти не жали труда свога те прочитај овај споменик изгинулих миле браће Јекића I ОБРАД ЈЕКИЋ из Медовина војник I чет[е] I бат[алјона] III поз[ива] који у 45. год[ини] погибе у Лозници код Чачка 10 октобра 1915 год[ине]...“

На крајпуташу се, затим, помиње и његов брат, али он није погинуо у Лозници код Чачка.

Са другог споменика чита се:

„Ево Страна Споменика дичних војника Јована Јовановића војник II чет[ете] I батаљона 4 пук 3. позив погибе за отаџбину борећи се 26. окт[обра] 1915 год[ине] више Чачка у Лозници живи 45 год[на]...“

Из података о Јекићу уочава се да је била нека борба у Лозници 10. октобра (по старом календару). Или је, при исписивању датума у споменике направљена погрешка?

На гробљу у Парменцу још олујинама (не)времена одолева гробљаш са кога се чита:

„Овде почива Владимир Пауновић из Парменца који поживи 62 год[ине] а као цивила Аустријанци [га] стрелаше код своје куће 21 октобра 1915 г[одине]...“

На Ружичића гробљу у Горачићима постоје споменици онима које су Аустријанци убили (Милорад Ружичић, Верко Станковић, Петар Станковић и Урош Ружичић), али се подаци битније не разликују од оних из протокола умрлих у Горачићима и Чачку, које су унели парохијски свештеници.

Под чуком Враџача, на планини Јелици, у Горачићима, на породичном имању, очуван је споменик са кога се чита:

„О љубезни српски мили роде умољено стани мало овде да прочиташ овај дични спомен који показује место сарањено тело дичног Србина Обрена Чубрића бив[шег] житеља села Горачића који часно и поште-но поживи 55 год[ина] а погибе између борбе српске и аустринске војске 22 октобра 1915 год[ине]. Бог да му душу прости. Овај надгробни споменик подиже му његове верна супруга Станојка“.

Споменик код куће Вујовића:

„Овде почива раба божија Мијојла жена Павла Вујовића из Горачића у браку живела... и погинула... октобра 1915 год[ине] на свом огњишту од аустринске војске. Спомен јој подиже њена ћерка Лепосава и зет Ранко Максимовић из Виљуше у 1933 год[ини]“.

(Биљег је оштећен, па се епитаф не може у потпуности да прочита.)

Недалеко до Чубрића кућа (а овог рода више нема у Горачићима), на породичном имању, подигнут је споменик још једном погибалцу, неугледан, без података о томе како је страдао тог октобра 1915. године:

„Аврам Чубрић живео 70 године спомен му подижу уживаоци и купци његове имовине“.

(Купци и уживаоци су Ружичићи у Горачићима).

Нема споменика, нити то бележи свештеник Арсеније Ђендић, у протоколу умрлих, о некој девојчици Вујовића (и она се, изгледа, звала Мијојла), која је, такође, тада погинула. Ово су аутору тврдили Борисав Главоњић и Илија Главоњић из Горачића.

*

* *

Наравно, ово нису једини споменици цивилним жртвама и погинулим војницима у току борби у октобру (по старом календару), вођених око Чачка 1915. године. Свакако, ваљало би још једном ишчитати споменике у Парменцу, Јездини (где су сахрањивани и житељи Придворице), Атеници, Трнави, Каони, али и у Моравичком Старом Влаху и око Ужица, пошто се Ужичка војска тада супротстављала инвазији Аустро-Немаца.

Прилике су биле нередовне, па ни протоколи умрлих нису побили све погибије. Ово се уочава и из податка да је уморена, у Горачићима, девојчица Мијојла Вујовић, којој није подигнут споменик, нити је свештеник Ђендић – а свакако ју је опојао! – стигао да је упише у матичну књигу умрлих.

Можда би се, иначе, у ратне жртве могао убројати и човек о коме у протоколу умрлих пише: Средоје, син покојног Јелесија и Ристе

Маринковић из Придворице, каплар I чете 1. батаљона X пука I позива, тежак, „извршио самоубиство из револта над собом“ 21. јула 1915. године „пре поноћи“, у родном селу, а сахрањен 22. јула на гробљу у Јездини. Овај Маринковић је учествовао у рату 1914. године, дошао је на осуство, понашао се помало чудно (по свој прилици, био је нервно оболео услед ратних страха), није се на време вратио у јединицу, што је било кажњиво, па се убио. Другог документа, сем протокола умрлих, о судбини овог каплара нема.¹² Средоје је рођени брат Чедомира Маринковића, деде аутора овог рада. Пошто му није подигнут надгробни споменик, нека му овај помен траје као незаборавник.

DEATH PROTOCOLS ABOUT KILLED PEOPLE IN WAR IN NEIGHBOURHOOD OF CACAK ON OCTOBER/NOVEMBER 1915

In October (by the old, Julian calendar), that is at the beginning of November (by the new, Gregorian calendar) 1915 on the chain of mountain Jelica south of Cacak, severe battles were taking place between the attackers (Austro-Hungarian-German army) and defenders (Serbian troops, mainly soldiers of Uzice army). Almost nothing has ever been written about these battles in spite of the fact that not only soldiers but civilians as well were killed.

The most severe battles were on 20 and 21 October (by the old calendar) on Belo Brdo (mountain Jelica) above Cacak villages Pridvorica and Jezdina and Dragacevo village Zeoke. These facts are confirmed by death protocols from Cacak church and monastery Vavedenje (at that time it was a parish church), from Pakovrace; registry books in Dragacevo village Goracici and monuments to the killed in Parmenac and Rokci (Morava Stari Vlah).

These facts are published by this author pointing out that they are not complete and very precise, but in spite of that, there is the need for these battles, which took place near Cacak on October/November 1915, where not only soldiers but also a lot of civilians were killed, to be cleared up more detailed by historians and chroniclers.

Radovan M. Marinković

12. Казивања Радоша Маринковића из Чачка, забележена 1999. године.

REGISTRES DES DÉCÈS CAUSÉS PAR LES CARNAGES PENDANT LA
PREMIÈRE GUERRE MONDIALE EN OCTOBRE ET NOVEMBRE 1915
AUX ENVIRONS DE TCHATCHAK

En octobre (selon le calendrier julien), c'est-à-dire au début du mois de novembre 1915, dans la chaîne de la montagne Jelica, au sud de Tchatchak, de violents combats eurent lieu entre les agresseurs (armées austro-hongroise et allemande) et les défenseurs (unités militaires serbes, pour la plupart celles de l'armée d'Užice). Malgré le fait que ces combats ont coûté la vie aussi bien aux soldats qu'aux civils, aucun document ne les mentionne.

Les hostilités les plus violentes se produisirent les 20 et 21 octobre (selon le calendrier julien) sur le Belo Brdo (dans la montagne de Jelica) en haut des villages de Pridvorica et de Jezdina, dans la région de Tchatchak, et du village de Zeoke, dans la région de Dragačevo. En témoignent le registre des décès de l'église de Tchatchak et celui du monastère dédié à la Présentation de la Vierge au Temple (qui, à l'époque, était église paroissiale de Pakovraće); un autre carnage de l'époque est confirmé par le registre d'état civil de Goračići, dans le Dragačevo, et par les monuments funéraires élevés à la mémoire des personnes tuées de Parmenac, de Goračići et de Rokci (Stari Vlah de Moravice).

En publiant ces données, l'auteur du présent texte signale qu'elles ne sont ni complètes ni tout à fait exactes, raison pour laquelle il considère que tous les aspects des combats en question doivent être examinés par les historiens et les chroniqueurs.

Radovan M. Marinković